

'epicuri', entre els diversos perfils herètics que per exemple el *Pugio fidei* de Ramon Martí hauria permès d'aplicar-hi. Abordant des d'un altre punt de vista la qüestió de «*Lo somni* de Bernat Metge e Petrarca: Platone e Aristotele, *oppinió e sciència çerta*» (85–108), Enrico Fenzi presenta Petrarca no solament com a font textual sinó també com a model de lectura i pensament, encara que Metge segueix una via pròpia, molt més ambigua, renunciant a triar expressament entre Aristòtil i Plató, o entre una ciència que funda la seva certesa en la revelació i una opinió que basa el seu poder de convicció en una probabilitat racional.

Tres treballs més sobre *Lo somni* fan un balanç més general, i no pas menys problemàtic, de la seva *imitatio* classicitzant. Stefano M. Cingolani, darrer editor de l'obra, recupera el seu sistema de classificació funcional de les fonts —erudites, psicològiques, estructurals, de referència i de pensament— per aclarir la trama complexa de «Bernat Metge e gli *auctores*: da Cicerone a Petrarca, passando per Virgilio, Boezio e Boccaccio» (109–24). Situant «Bernat Metge in the Context of Hispanic Ciceronianism» (125–39), Barry Taylor relativitza el ciceronianisme de *Lo somni* pel que fa a algunes fonts i sobretot a l'estil de la seva prosa, sense qüestionar-ne però la potència renovadora. Confrontant-lo finalment amb la *Consolació de la Filosofia* de Boeci, «A Tale of Disconsolation: A Structural and Processual Reading of Bernat Metge's *Lo somni*» de Roger Friedlein (141–58) fonamenta l'anàlisi estructural dels quatre llibres de *Lo somni* sobre un esquema a parer meu inapropiat, però subratlla molt adequadament els aspectes narratius de la ficció dialògica —el temps, la gestualitat, les al·lusions internes—

com a escenificació d'un procés intel·lectual no resolt.

Amb la vocació de constituir una fita ineludible en la bibliografia sobre Bernat Metge, el volum es completa amb un estudi exhaustiu de Miriam Cabré i Sadurní Martí sobre «Manuscripts and Readers of Bernat Metge» (159–95), que crida l'atenció per la diversitat de lectors i de lectures que testimonien els inventaris i la composició dels manuscrits amb obra de Metge, rigorosament descrits en un apèndix.

El llibre es clou amb uns índexs de manuscrits i onomàstic que cal agrair. Com també cal agrair les moltes vies que deixa obertes per a futures indagacions: per exemple, el paper de Boccaccio —llatí i vulgar— en relació amb la doble faceta classicista i moral de Petrarca, o la possibilitat d'integrar o no en aquest panorama altres escriptors catalans del període, des de traductors d'obres clàssiques fins a un autor tan rellevant i poc conegut com Felip de Malla.

FRANCESC J. GÓMEZ

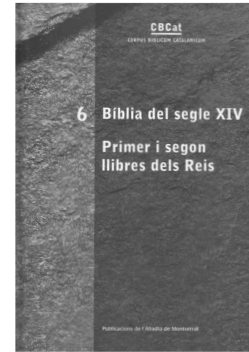
EL 'ROMAN' I EL MÓN FABULÓS

Fate. Madri, Amanti, Streghe, ed. S. M. Barillari, Alessandria: Edizioni dell'Orso, 2012.

Il Cavaliere del Pappagallo, ed. E. Creazzo, Soveria Mannelli: Rubbettino, 2011.

Il romanzo di Folco Fitz Waryn (Fouke Fitz Waryn), ed. M. Lecco, Alessandria: Edizioni dell'Orso, 2012.

Bíblia del segle XIV: Primer i segon llibres dels Reis

ed. Jordi Bruguera i Talleda, Pere Casanellas i Núria Calafell i Sala, Barcelona: Associació Bíblica de Catalunya-PAM, 2011, 589 pp.

La publicació del *Primer i segon llibres dels Reis* en el marc del Corpus Biblicum Catalanicum (CBCat) confirma la bona salut de l'edició del conjunt de la Bíblia del segle XIV, iniciada el 2004 amb la publicació dels llibres de l'Èxode i Levític. Celebrem, doncs, la continuïtat d'aquesta tasca ingent i rigorosa, potser de les més ambicioses de la filologia catalana des de la Renaixença.

Les edicions del CBCat no només responen, com és el cas d'aquest volum, a una rigorosa metodologia ecdòtica, sinó que a més a més incorporen les eines informàtiques d'última generació (especialment l'imprescindible *Classical Text Editor*). Els responsables de l'edició tenen també el criteri saludable d'afegir volum rere volum les novetats que calguin per millorar-ne el resultat: en aquest sentit els derivats digitals de l'edició en paper representen una base excel·lent per al desenvolupament d'estudis en els àmbits de la lexicografia i la transmissió textual abans impensables. (Al web del CBCat (www.abcat.org/cbc) es

podran consultar els índexs de mots del text bíblic i les concordances completes, i la lematització dels textos s'incorporarà a les concordances del *Diccionari de textos catalans antics* (www.ub.edu/diccionari-dtca) per poder realitzar el futur *Diccionari del català antic*.

La presentació del volum informa de les novetats respecte del volum anterior, la configuració de l'equip d'edició i publicació, i la consolidació de la confiança de les institucions per poder realitzar aquesta tasca de llarg recorregut. Segueix un ampli estudi introductor (13–54) que abraça des de la presentació dels manuscrits i les seves relacions textuals fins als criteris d'edició, passant per la llengua, les influències que poden haver patit les traduccions i les tècniques de traducció. Aquest estudi preliminar es clou amb els criteris de presentació formal dels testimonis —del text de la Vulgata i els tres manuscrits catalans, cadascun amb aparats propis—, el llistat d'abreviacions pertinents a l'edició i la bibliografia citada. L'ús del programari d'edició abans esmentat (CTE) permet presentar el text a quatre columnes paral·leles: la Vulgata a l'esquerra i les tres traduccions (manuscrits Peiresc, Egerton i Colbert) a la dreta, cadascuna amb l'aparat i anotacions corresponents. També, com a l'edició del volum anterior, clouen la publicació un glosari (547–83), que en aquest cas incorpora els índexs de mots i concordances (585–86) i la taula de correspondències de versets (587–89).

A l'estudi sobre els manuscrits, les versions que contenen i les relacions entre els tres textos, signat per Pere Casanelles, se'ns adverteix que la traducció deu tenir el seu origen al segle XIV, malgrat que els textos es-

tiguin copiats a mitjan segle XV, i se'ns mostren les diferències respecte dels textos de l'Èxode i Levític. En l'intent de la configuració de l'*stemma*, que parteix de les coincidències i diferències entre els tres manuscrits *PEC* (sobretot errors comuns de còpia), Casanelles apunta la hipòtesi d'un arquetip comú a *E* i *C*, de manera que descarta la hipòtesi inicial formulada en l'edició del volum anterior (circumstància ben poc habitual en la filologia catalana i que honora els editors); és una llàstima tanmateix que diverses dificultats de crítica textual i la necessitat d'esperar a l'edició completa de la Bíblia facin que no es pugui anar més enllà de la mera hipòtesi.

Cal destacar l'incipient estudi sobre la llengua de Jordi Bruguera, que confirma la unitat del català medieval a la literatura del pas del segle XIV al XV i apunta la necessitat d'un estudi en profunditat de la traducció quan s'hagin publicat tots els volums pel gran valor lingüístic d'aquests manuscrits no exempts de peculiaritats lingüístiques remarcables.

Al final de l'estudi introductor, Pere Casanelles aprofundeix en la descripció de la traducció. Hi descarta la possibilitat que la Bíblia del segle XIV sigui la traducció d'una versió francesa o occitana del llatí i assegura que la traducció catalana parteix de la Vulgata, tot i que en alguns casos coincideixi amb la majoria de vulgates, incloses les catalanollenguadocianes que s'aparten de l'edició sixtoclementina i l'original hebreu. Totes aquestes característiques es poden resseguir fàcilment en els aparats modèlics de l'edició. Seguint amb l'estudi ja iniciat en volum anterior que li permet establir les similituds i diferències entre els llibres de l'Èxode i Levític i els llibres dels Reis, conclou que en aquest vo-

lum les influències hebrees són menors i discrepa amb la teoria de Samuel Berger (1889) que apunta influències d'altres Bibles en llengües romàniques, no havent localitzat cap influència occitana o francesa remarcable. Pel que fa a les tècniques de traducció és evident que caldrà disposar de l'edició de tots els volums, però tanmateix Casanelles ja ens apunta que els calcs del llatí són pràcticament inexistent, amb sòlids exemples que evidencien una tècnica de traducció directa en un català viu i genuí que té en compte el receptor del text amb traduccions lliures que mostren la vitalitat de la llengua i sovint no resol bé la traducció a causa del desconeixement de la llengua llatina.

El rigor en l'edició d'aquests textos i el detall amb què se'ns mostren les característiques lingüístiques referents a les tècniques de traducció i còpia segueixen la via oberta amb la publicació de l'anterior volum i fa que aquest projecte de llarg recorregut esdevingui una eina indispensable per al coneixement del català del segle XIV i un model metodològic molt valuós per a les properes edicions de textos d'aquest àmbit que, per fi, materialitzarà un excel·lent projecte filològic que ha hagut d'esperar més d'un segle.

GEMMA CLARISSÓ